

Correctievoorschrift HAVO

2022

tijdvak 1

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 3, 4, 5, 1, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vroegmoderne tijd

---

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De bepalingen bevorderden de Spaanse overheersing in Amerika omdat:

bij 1:

- met de komst van slaafgemaakten uit Afrika meer Spaanse plantages konden worden aangelegd / de rijkdommen van Amerika sneller konden worden geëxploiteerd

1

bij 2:

- de voorwaarde dat slaafgemaakten christelijk moesten worden de eenheid in de kolonie versterkte / de door de Spanjaarden gewilde introductie van het christendom in de kolonie versterkte

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

3 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Odoni kan zijn status verhogen door een portret te laten maken van zichzelf / dat zelfbewustzijn toont 1
- vanwege 'het veranderde mens- en wereldbeeld van de renaissance' 1
- Odoni kan zijn status verhogen door zich te laten afbeelden tussen zijn klassieke kunstverzameling / door het tonen van zijn interesse in klassieke beeldhouwkunst 1
- vanwege 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid' 1

Opmerking

Alleen als een juiste uitleg wordt genoemd waardoor Odoni met het schilderij zijn status kan verhogen, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passend kenmerkend aspect.

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Willem van der Straaten liet studenten in het ziekenhuis meelopen om hun de kans te geven zelf zieken/symptomen waar te nemen, wat aansloot bij de nieuwe eis (tijdens de wetenschappelijke revolutie) dat theorieën/onderzoeken op grond van redeneren en waarnemen tot stand moesten komen / dat onderzoek empirisch moest zijn.

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het bestuur in Maryland wil met deze wet:

- het christelijke karakter van de kolonie beschermen door personen ter dood te laten veroordelen die niet geloofden dat Jezus Christus de zoon van God is (waardoor andere geloven/niet-gelovigen worden afgewezen) 1
- de orde/de eenheid in de kolonie bevorderen / opstanden/rellen voorkomen (door het bestraffen van scheldpartijen tussen verschillende groeperingen) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

6 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De Engelse kolonisten komen in conflict met de inheemse bevolking over het in bezit nemen van land / over het gebruiken van de bestaansmiddelen 1

De Engelse kolonisten staan sterker in de conflicten:

- door de Moheganen te laten beloven dat zij de Engelsen waarschuwen voor / verdedigen tegen andere inheemse volken / door vriendschap te sluiten met de Moheganen, waardoor de Engelsen ervoor zorgen dat zij niet per verrassing worden aangevallen door / niet alleen komen te staan tegenover een vijandig inheems volk 1
- door de belofte om de Moheganen te waarschuwen tegen andere inheemse volken / door de verdeeldheid onder de inheemse volken te gebruiken, waardoor de Engelsen ervoor zorgen dat de inheemse volken niet gaan samenwerken tegen de Engelsen 1

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag wordt ingegaan op het sterker staan tijdens de conflicten (en niet het voorkómen van een conflict), wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

7 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat Joan Derk van der Capellen tot den Poll opriep tot vrijheid/gelijkheid/dezelfde grondrechten voor alle inwoners van Overijssel, waardoor het een voorbeeld is van: 'het toepassen van verlicht denken op alle terreinen van de samenleving' (zoals sociale verhoudingen) / 'de democratische revoluties in westerse landen, met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap'.

Opmerking

Als alleen een kenmerkend aspect genoemd wordt zonder passende uitleg, worden geen scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- De East India Company kreeg met het verdrag van Allahabad (een van de volgende): 2
  - het recht om belastingen te heffen, waardoor het noodzakelijk was om te weten waar de mensen woonden in India / waar de belangrijkste landbouwgebieden lagen.
  - het bestuur van een groot deel van India in handen, waardoor het noodzakelijk was om kaarten van belangrijke wegen te hebben ten behoeve van de verdediging / het besturen van gebieden.

bij 2:

- Door de industriële revolutie (een van de volgende): 2
  - werd India een afzetgebied voor de Britse industrieproducten, waardoor er behoefte ontstond aan kaarten die aangaven waar de bevolkingsdichtheid hoog was.
  - ontstond er vraag naar industriële grondstoffen, waardoor er behoefte ontstond aan nieuwe kaarten die de vindplaatsen aangaven van de industriële grondstoffen.
  - werd het mogelijk om spoorwegen aan te leggen, waardoor er behoefte ontstond aan nieuwe kaarten die weergaven waar de spoorlijnen het best konden worden aangelegd.

Opmerking

Alleen als het antwoord een juiste combinatie bevat van de noodzaak van het vervaardigen van kaarten en (bij de eerste deelvraag) een afspraak uit het verdrag van Allahabad en (bij de tweede deelvraag) een aspect van de industriële revolutie, worden telkens scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

---

9 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Sleeman (die onderdeel uitmaakt van het Britse bestuur) wil in zijn memoires het succes / het belang van het Britse bestuur benadrukken, zodat het voorbeeld van vrouwen die zorgeloos reizen mogelijk overdreven is / zodat hij geen voorbeelden opneemt van verzet tegen het Britse gezag (waardoor de bron minder betrouwbare informatie voor het eerste hoofdstuk bevat) 2
- Sleeman beweert in zijn memoires te voelen/te weten dat Indiërs opkijken tegen de Britten / dat Indiërs de Britten respecteren / beweert dat het bestuur de orde weet te bewaren met maar drie forten, waarmee je kunt aantonen dat hij ervan uitgaat dat het Britse bestuur zo superieur is dat Indiërs zich vrijwillig onderwerpen / dat het Britse bestuur superieur is omdat het zonder problemen wordt aanvaard (waardoor de bron betrouwbaarder informatie bevat voor het tweede hoofdstuk) 2

Opmerking

Als in een antwoord wordt ingegaan op de representativiteit van de bron, worden geen scorepunten toegekend.

10 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Robert Owen wilde via het parlement / via de oprichting van idealistische coöperaties meer rechten / betere omstandigheden voor arbeiders bewerkstelligen 1
- De boodschap dat de arbeiders zelf verantwoordelijk waren voor de verbetering van hun omstandigheden was populair bij liberale ondernemers omdat de rol van de overheid klein kon blijven / omdat hierdoor de verantwoordelijkheid niet bij de ondernemers lag 1

11 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- In 1857 vond een opstand plaats onder Indiase soldaten 1
- waarna de Britten het station lieten bouwen om eventuele nieuwe opstanden neer te kunnen slaan / om zich te kunnen verdedigen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- De schrijver richt zich tot de dames van de hogere burgerij, waarin de vrouw niet voor het inkomen hoeft te zorgen / kan kiezen voor werk (terwijl vrouwen uit de arbeidersklasse zich die keuze niet kunnen veroorloven) 1
- door te schrijven dat vrouwen geen zin hebben om te werken / dat vrouwen niet moeten denken dat werken niet netjes is / dat vrouwen niet moeten denken dat je een ander voor je moet laten werken 1

bij 2:

- De schrijver wil de feministische beweging bevorderen, want de schrijver roept vrouwen op zelf gaan werken / financieel bij te dragen / onafhankelijker te worden (waardoor zij hun positie/rechten verbeteren) 1
- door te schrijven dat vrouwen niet moeten denken dat werken niet netjes is / dat vrouwen werken niet moeten afwijzen / dat vrouwen zich niet moeten laten overheersen 1

Opmerkingen

- *Alleen als een juiste uitleg voor een conclusie wordt gegeven, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.*
- *Als bij beide deelvragen dezelfde verwijzing naar de bron wordt genoemd, wordt alleen aan de eerste verwijzing 1 scorepunt toegekend.*

13 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met de *Education Act* krijgen arbeiders de kans op een betere opleiding, waardoor zij hoger geschoold werk kunnen krijgen / beter in staat zijn voor hun rechten op te komen 1
- Het parlement moet met een wet regelen dat arbeiders kansen krijgen, omdat uit de brief blijkt dat (een deel van) de elite de emancipatie van arbeiders tegenhoudt / de arbeiders ondergeschikt wil houden 1
- omdat de schrijver schrijft dat (een van de volgende): 1
  - de arbeiders een aangeboren vulgariteit hebben.
  - de zonen van goeude heren naar beneden zullen worden getrokken door het contact met arbeiders.
  - de meester niet naast een dienaar zou hoeven zitten.

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag een juiste onderbouwing van de noodzaak van de Education Act wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 3, 5, 1, 6, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

15 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De Nederlandse autoriteiten wilden met het oppakken / uitwijzen van Anton de Kom voorkomen dat het Nederlandse gezag in de kolonie te maken kreeg met (toenemende) opstanden / dat het Nederlandse gezag werd aangetast 1
- wat past bij 'vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme' 1

Opmerking

Alleen als een juiste verklaring wordt gegeven voor het optreden van de Nederlandse autoriteiten, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passend kenmerkend aspect uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

16 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):

- Het nationaalsocialisme is antisemitisch / vervolgt 'minderwaardige' rassen / streeft naar *Volksgemeinschaft*, terwijl Von Papen het bedreigen van/het afwijzen van (hulpeloze) bevolkingsgroepen afkeurt.
- Het nationaalsocialisme is antidemocratisch / kent het leidersbeginsel, terwijl Von Papen wil dat het volk invloed heeft op de besluitvorming.
- Het nationaalsocialisme vervolgt andersdenkenden / voert censuur door, terwijl Von Papen het bestraffen van kritische uitingen afkeurt.
- Het nationaalsocialisme streeft een totalitaire samenleving na / maakt gebruik van propaganda, terwijl Von Papen kritiek heeft op het ophitsen van de jeugd / op het misleiden van het volk.

per juiste combinatie van kenmerk en kritiek 2

Opmerking

Als alleen een kenmerk van het nationaalsocialisme wordt genoemd zonder de daarbij behorende kritiek van Von Papen, wordt geen scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
17	maximumscore 2	
	Kern van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In 1945 hadden de geallieerden Duitsland verslagen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • waardoor het voor Von Papen noodzakelijk werd om nadruk te leggen op zijn (kritische) toespraak om vervolging/een veroordeling (voor zijn rol in de regering van Hitler) te voorkomen 	1
18	maximumscore 3	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Met de inzamelactie wil de regering de Duitse <i>Volksgemeinschaft</i> versterken / de eenheid/solidariteit onder de Duitsers vergroten / steun behouden onder de burgers voor de (totale) oorlogsvoering 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • wat ondersteund kan worden met de foto, die de inzet van de Hitlerjugend / de burgerbevolking voor soldaten / voor de oorlogvoering toont 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De geallieerden kunnen de boodschap aan hun bevolking overbrengen dat uit deze inzamelactie blijkt dat de Duitse regering niet in staat is de soldaten goed te bevoorraden / dat de Duitse frontsoldaten niet goed zijn uitgerust voor de winter (zodat de strijd tegen Duitsland gewonnen kan worden) 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

19 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De tekenaar geeft de kritiek weer dat door het beleid van de DDR-regering goederen worden geweigerd die de bevolking nodig heeft / niet wordt gezorgd voor de bevolking / de bevolking onderdrukt wordt 1
- door af te beelden dat (een van de volgende): 1
  - de inwoners van Oost-Duitsland armoedig/hongerig toekijken terwijl de leiders de goederen afslaan.
  - de inwoners van Oost-Duitsland de Amerikaanse goederen niet kunnen bereiken.
  - de inwoners armoedig/hongerig achter een hek gevangen zitten terwijl de leiders er welvarend uitzien.
- De tekenaar geeft de kritiek weer dat de DDR-leiding niet zelfstandig kan beslissen / dat de Sovjet-Unie de DDR in haar machtsgreep houdt (en dwingt de steun te weigeren) 1
- door af te beelden dat Grotewohl (een van de volgende): 1
  - schuin achter Molotov staat.
  - hetzelfde gebaar maakt als Molotov.
  - kleiner is dan Molotov.

Opmerking

Alleen als een juist voorbeeld van de kritiek (bij de eerste deelvraag) op het beleid en (bij de tweede deelvraag) op de politieke verhoudingen wordt weergegeven, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de prent.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De woonsituatie van Hasip Turan (waarbij hij in een barak woont / met vijf mannen in één kamer woont) past bij het uitgangspunt dat de gastarbeiders tijdelijk in Nederland zouden komen werken / terug zouden keren naar hun thuisland 1
- Na het invoeren van gezinshereniging / het recht om te mogen blijven in Nederland, betrekken de (meeste) gastarbeiders (met hun gezin) een permanente / individuele woning 1
- Voorstanders van integratie kunnen de kritiek ontlennen dat migranten (te) weinig betrokken worden bij de Nederlandse samenleving / geen binding vormen met Nederland (waardoor ze niet integreren) 1
- wat past bij de beschrijving van Hasip Turan dat: 1
  - de gastarbeiders afgelegen wonen.
  - contact met Nederlanders is uitgesloten.
  - niemand iets vertelt over de Nederlandse samenleving/omgangsvormen/taal.

Opmerking

Alleen als het antwoord op de derde deelvraag een juist voorbeeld van kritiek bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

21 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De jongere generatie in Duitsland vond het moeilijk om respect op te brengen voor de oudere generatie, die schuldig was aan / mede verantwoordelijk was voor het aan de macht komen van Hitler / het ontketenen van de Tweede Wereldoorlog / de moord op Joden en andere bevolkingsgroepen 1
- wat past bij (een van de volgende): 1
  - 'het in praktijk brengen van (de totalitaire ideologie) nationaalsocialisme'.
  - 'het voeren van twee wereldoorlogen'.
  - 'racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden'.

Opmerking

Alleen als een juist argument wordt gegeven voor het ontstaan van een heviger generatieconflict, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passend kenmerkend aspect uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Tijdens de detente werd door de regering van de DDR sneller toestemming verleend aan / werd de procedure voor bezoekrechten versoepeld voor burgers uit de BRD om familie/bekenden op te zoeken in de DDR (zodat er meer gegevens konden worden verzameld) 1
- Met de gegevens wilde de regering van de BRD een betere toenadering tot de DDR realiseren, omdat ze een beter beeld kregen van de toestand van het land / omdat ze beter in konden spelen op de wensen van de DDR-burgers 1
- Onderzoek naar de mening van burgers werd in de DDR niet in het openbaar gedaan omdat het communistische regime bang was dat dit kritiek zou losmaken / dat dit onderzoek duidelijk zou maken dat (een deel van) de bevolking het regime afwees 1

Opmerking

Als in het antwoord op de derde deelvraag alleen wordt vermeld dat de regering van de DDR een dictatuur/een totalitair systeem was, wordt geen scorepunt toegekend (omdat dit geen reden noemt om geen openbaar onderzoek te doen).

23 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De confessionele partijen moeten rekening houden met de ontkerkelijking/ontzuiling waardoor zij stemmen verliezen / rekening houden met de opkomst van jongerenculturen waardoor zij ook jongeren moeten aanspreken met de campagne 1
- Behrendt geeft de mening weer dat de confessionele partijen zich jonger/hipper voordoen dan ze zijn om (jongere) stemmers te trekken 1
- door (een van de volgende): 1
  - af te beelden dat de lijsttrekkers zich presenteren als een hippe rockband / als The Hallelujah boys.
  - de tekst: "Is het zo hip genoeg"?

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag een juiste mening van Behrendt wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Kohl verdedigt het Verdrag van Maastricht (dat voorziet in het oprichten van de Europese Unie / in de invoering van de euro) 1
- wat hij ondersteunt door te zeggen dat een vitaal Europa belangrijk is / dat het oude Europa (zonder Unie) zou terugvallen in nationale rivaliteiten 1
- Het herenigde Duitsland neemt een leidende rol op zich in de Europese samenwerking 1
- wat past bij zijn uitspraak dat Duitsland niet apathisch af moet wachten / dat Europa voor Duitsland van vitaal belang is 1

Opmerkingen

- *Alleen als in het antwoord (bij de eerste deelvraag) het verdrag van Maastricht en (bij de tweede deelvraag) de leidende rol van Duitsland wordt genoemd, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.*
- *Als bij beide deelvragen dezelfde verwijzing naar de bron wordt genoemd, wordt alleen aan de eerste verwijzing 1 scorepunt toegekend.*

25 maximumscore 2

De juiste combinaties zijn:

1 - b, 2 - d, 3 - c, 4 - a

- indien vier combinaties juist 2
- indien drie combinaties juist 1
- indien minder dan drie combinaties juist 0

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinerator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 25 mei te accorderen.

Ook na 25 mei kunt u nog tot en met 8 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 <https://www.rct.uk/collection/405776/andrea-odoni>
- bron 2 <http://www.let.rug.nl/usa/documents/1600-1650/the-maryland-toleration-act-1649.php>
(vertaling door Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling)
- bron 3 <https://nativenortheastportal.com/annotated-transcription/digcoll3895>
- bron 4 <https://www.gutenberg.org/files/15483/15483-h/15483-h.htm>
- bron 5 Algemeen Handelsblad, 7-11-1870, geraadpleegd via Delpher.nl
- bron 6 <https://www.theguardian.com/news/1911/mar/29/mainsection.fromthearchive>
- bron 7 <http://www.lagis-hessen.de/img/edb/pdf/737-Q-10.pdf>
- bron 8 <https://www.dhm.de/lemo/bestand/objekt/kleidersammlung-fuer-die-front-1942.html>
- bron 9 <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=gvn:ATVS01:1636>
- bron 10 Naar: E. Tuskan en J. Vogel, Lied uit den Vreemde, Gurbet Türküsü. brieven en foto's van Turkse migranten, 1964-1975, Amsterdam 2004, pag. 14
- bron 11 F. Behrendt, Balans in lijn. 25 jaar politieke prenten, Amsterdam 1974, pag. 20
- bron 12 <https://www.dw.com/en/the-maastricht-treaty-february-7-1992/a-4813687>